

CU PRIVIRE LA SUBIECTUL-STIMULUS AL VERBELOR PSIHOLOGICE CARE DESEMNEAZĂ CONCEPTUL ‘A ȘOCA’ ÎN LIMBILE ROMÂNĂ, FRANCEZĂ ȘI SPANIOLĂ (I)

DANA-LUMINIȚA TELEOACĂ

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti” al Academiei Române, București
danielateleoaca@gmail.com

Cuvinte-cheie: *tipar activ-tranzitiv, primul argument, stimulus, pozitiv, negativ, neutru, modificatori de polaritate, modificatori graduali.*

Keywords: *active-transitive pattern, first argument, stimulus, positive, negative, neutral, polarity modifiers, gradual modifiers.*

1. PRECIZĂRI PRELIMINARE

În cercetarea pe care o propunem atenția noastră va fi reținută de tiparul activ-tranzitiv structurat în jurul verbelor care exprimă noțiunea ‘a șoca’ în limbile română, franceză și spaniolă (cf. rom. *a șoca*, fr. *choquer* și sp. *chocar*). Mai exact, pornind de la o serie de ocurențe atestate *online*, în pagini actuale de limbă română, franceză și spaniolă, vom urmări actualizarea primului argument verbal (*i.e.* subiectul), definibil în perspectivă tematică drept *stimulus*¹. Nu vor constitui obiectul de discuție al acestui studiu tiparele cu subiect (substantival, pronominal) *animat* (tematic, un *agent*) și nici contextele în care *stimulusul* / *agentul* se materializează la nivel complex, anume *propozițional*². Prin urmare, suportul investigației noastre va fi furnizat de numeroase contexte / enunțuri excerptate *online*, în limitele cărora *subiectul-stimulus* reprezintă morfologic *substantive comune nonanimate*. Precizăm, de asemenea, că demersul nostru va putea fi aprofundat prin includerea în discuție și a unor tipare cu *modificatori de polaritate* (și *graduali*).

¹ Ca verb psihologic circumscris paradigmei verbelor de mirare, *a șoca* este – în conformitate cu perspectiva asumată în studiile de *gramatică cognitiv-funcțională* – un verb *cauzativ*, în măsura în care acesta codifică un *proces afectiv-cauzativ*. Altfel spus, și structura evenimentțială a lui *șoca* relevă un *arc cauzal complet*, având în vedere următoarele două aspecte: a) elementul afectogen (*stimulusul* / *agentul*) reprezintă punctul inițial al procesului, în timp ce elementul afectat (*experimentatorul*) este punctul final și b) în interiorul structurii sintactice, punctul inițial ocupă poziția de subiect, în timp ce punctul final al *transferului de forță* corespunde poziției de obiect direct (Gehl 2007: 213; Teleoacă 2020: 23 și *passim*).

² Sunt aspecte pe care le vom aprofunda în studii viitoare.

Definițiile care figurează în sursele lexicografice românești (în speță, dicționare explicative și de neologisme) în dreptul verbului *a șoca*³ (împrumut din francezul *choquer*) nu surprind întotdeauna semantica matricială *intensivă* a acestui verb, în schimb dimensiunea intrinsecă *negativă* fiind evidențiată în mod constant (cf., de ex., *a șoca* „a *contraria* pe cineva, a produce cuiva o impresie *neplăcută* prin vorbe, gesturi, atitudini”, DEX 2009 sau „a surprinde în mod *neplăcut* prin vorbe sau prin fapte”, NODEX 2002). În dicționare de sinonime, echivalarea verbului *a șoca* prin unii membri ai paradigmei verbelor de mirare prezintă și ea o serie de inconveniente, în realitate noțiunile desemnate prin termenii echivalatori nesuprapunându-se decât parțial cu sfera conceptuală a verbului *a șoca*. De pildă, în *Dicționarul de sinonime* / DS (2002), *a șoca* este glosat prin: a) *a contraria* (negativ, dar nonintensiv); b) *a epata* (matricial intensiv, dar neutru orientat pozitiv) și c) *a frapa* (de asemenea, matricial intensiv, dar neutru orientat pozitiv)⁴. În DN (1986) figurează o definiție care ar putea fi reținută, întrucât aceasta reunește ambele dimensiuni, superlativă și negativă (în condițiile în care asociem ‘neobișnuitul’ unei laturi mai puțin pozitive, acesta definindu-se în relație cu ‘extravagantul’)⁵, și anume „a uimi *peste măsură* (prin purtare, atitudine sau ținută *neobișnuită*); a stupefia”.

În toate dicționarele consultate, *unica structură admisă ca atare la nivelul românei literare actuale, nivelul standard, este cea activ-tranzitivă*. Deși o utilizare pasiv-reflexivă nu este menționată în sursele lexicografice ale limbii române, totuși structuri de acest gen circulă în româna actuală, îndeosebi în registrul colocvial, unde am consemnat mai ales tipare pasiv-reflexive de indicativ perfect compus persoana a 3-a plural (cf., de ex., „Oamenii de știință *s-au șocat* când au văzut

³ Similar altor lexeme incluse în paradigma verbelor psihologice de mirare (cf. *a mira*, *a uimi*, *a surprinde* ș.a.), și *a șoca* este un verb *punctual / momentan*, însă, contextual, acesta poate lexicaliza și un *anume* conținut durativ; sunt elocvente în acest sens, de pildă, unele enunțuri în care *a șoca* se asociază cu verbe de modalitate / aspectuale, cum este *a continua*: „... și n-ar fi deloc exclus ca textele tragice, care *continuă să ne șocheze* și astăzi...” (<https://books.google.ro/books?isbn=6066000500>); „Daniel Negreanu *continuă să șocheze* la poker” (<https://www.pariori.ro/.../daniel-negreanu-continua-sa-socheze-la-poker-le-spune-adv...>) ș.a. Relevanță în același sens ar putea prezenta și eventuale contexte în care verbul psihologic apare în tipar pasiv analitic, fiind coocurent cu adjuncții temporali marcați [+durativ]; deși enunțuri ca *Luni în șir am fost șocați de comportamentul său* nu au fost atestate de noi *online*, acestea nu sunt în principiu excluse. Valoarea durativă actualizată în astfel de enunțuri a fost explicată de noi (v. Teleoacă, 2020: 335) în relație cu un gen aparte de *permanentizare* a stării de șoc (în condițiile unor *contacte constant repetate* cu un stimulus), dar și din perspectiva unui impact *marcant / memorabil* exercitat asupra experimentatorului, mai exact un impact (al stimulusului) suficient de puternic, încât să se fixeze în memorie, transgresând acea experimentare de moment, în speță simpla emoție. Această interpretare are în sprijinul ei (inclusiv) faptul că în tipar pasiv reflexiv astfel de verbe exprimă *starea*, iar nu un proces eventiv, fiind, deci, susceptibile de a lexicaliza (contextual) stări afective *de durată*, asemenea verbelor psihologice intrinsec de stare.

⁴ Pentru o descriere detaliată a lexemelor aparținând paradigmei verbelor psihologice de mirare, v. Teleoacă 2020: 58 sqq.

⁵ V. inclusiv echivalarea prin verbul *a stupefia*, verb intensiv, neutru orientat negativ (cf. Id., *ibid.*).

imaginea pe Internet...”, <www.agenda.ro/oamenii-de...s-au-socat.../289104>; „Localnicii *s-au șocat* când au văzut ce a apărut pe cer”, <<https://www.orange.ro/.../localnicii-s-au-socat-cand-au...>>; „Călătorii *s-au șocat* când l-au văzut”, <https://www.cancan.ro> Stiri) 6 ș.a.

Spre deosebire de verbul din română, heteronimul francez corespunzător, și anume *choquer*⁷, este un verb polisemantic, polisemia acestuia susținându-se atât din perspectiva unei abordări tradiționale, cât și considerând principiile gramaticii cognitiv-funcționale⁸. Astfel, semantica verbului în discuție – așa cum este aceasta descrisă în dicționarele limbii franceze – relevă mai mult de o unică *représentation mentale*⁹, *choquer* lexicalizând accepții nu doar din câmpul psihologic, ci și din cel fizic. Mai mult, în dicționarele consultate sensul fizic este consemnat pe prima poziție (cf. *choquer* „heurter quelque chose avec plus ou moins de violence”, Larousse *online*)¹⁰, semnificația psihologică figurând în plan secund (cf. „aller à l’encontre des principes moraux de quelqu’un, d’un groupe”; „déranger les habitudes de quelqu’un, ne pas correspondre à ses goûts en matière esthétique, musicale, etc.”; „faire subir un traumatisme, un choc émotionnel à quelqu’un, traumatiser ; commotionner”, id.)¹¹. Aceași ordine de tratare (fizic, psihologic) apare și în TLFi, precum și în alte surse lexicografice *online*¹², aceasta reflectând foarte probabil semantica verbului în discuție, văzută în perspectivă cronologică, în

⁶ Tipare similare circulă, în aspectul mai puțin îngrijit al românei actuale, și în cazul altor verbe psihologice de mirare, de pildă în cazul verbului *a consterna* (v. Teleoacă 2016a: 257–269; Id., 2016b: 405–428).

⁷ Probabil de origine germanică (cf. Larousse *online*). Discuția etimologică va fi aprofundată *infra*, în contextul prezentării heteronimului din spaniolă, verbul *chocar*.

⁸ O corespondență similară, ‘monosemantic – polisemantic’, în plan sincron sau și diacronic, constatam și în cazul altor lexeme incluse în paradigma verbelor psihologice de mirare; cf. [rom.] *a mira* – [fr.] *étonner* (și „ébranler, lézarder une construction”, Larousse *online*), respectiv [rom.] *a consterna* – [fr.] *consterner* (și „jeter par terre”, TLFi) (pentru detalii, v. Teleoacă 2017b: 456 sau Teleoacă 2020: 83).

⁹ În conformitate cu perspectiva asumată în studiile de gramatică funcțională, o unitate verbală poate fi calificată drept *monosemantică* dacă semnificația acesteia este subsumabilă unei *unice reprezentări mentale*, că este vorba despre o stare psihică, despre o activitate mentală, despre o atitudine etc. (Langacker 1987, Lakoff 1987, Manea 2001 ș.a.).

¹⁰ În contexte activ-tranzitive, atestate *online*, în pagini actuale de limba franceză, cel mai adesea, obiectul direct regizat de verbul *choquer* este substantivul *verre(s)*: « ...après avoir choqué les verres » (ichijiku.free.fr > blog > post > 2008/03/21 > un-peu-de-culture-francaise); « Quand les nobles trinquaient, ils devaient tour à tour *choquer le verre*... » (<https://www.villaschweppes.com> > article > l-art-de-trinquer-a-travers-le-m...) ș.a. O anumită frecvență cunosc și tiparele pronominal-reciproce: « Deux voitures *se sont choquées* à l’avant et un tracteur est aussi impliqué » (www.lardennais.fr > Ardennes > Sedan); « Si deux corps à ressort égaux A & B *se choquent* directement en sens contraire avec des vitesses inégales, après le choc ils se réfléchiront en faisant échange... » (<https://books.google.ro> > books) ș.a.

¹¹ Tot în Larousse *online* este menționat și sensul fizic tehnic (din marină) „donner du mou à un cordage, en le tenant à retour sur un point fixe”.

¹² V., în acest sens, de pildă, <https://www.larousse.fr> > dictionnaires > francais-monolingue, <https://www.le-dictionnaire.com> sau <https://www.littre.org>.

condițiile în care accepția psihologică este o accepție secundară (calificată în dicționare drept „figurată”), dezvoltată de la sensul fizic. Această manieră de glosare persistă inclusiv în surse lexicografice (mai) recente, deși, așa cum se poate constata urmărind ocurențele *online*, sensul predilect cu care enunțiatorul actual utilizează acest verb este cel psihologic (cf. *choquer* „déplaire; froisser; indigner; offusquer; scandaliser”)¹³. Cât privește caracterizarea gramaticală, francezul *choquer* figurează în sursele lexicografice – asemenea heteronimului corespunzător din română – ca verb tranzitiv¹⁴, apartenență valabilă din perspectiva limbii *literare standard*. Însă, în registre mai puțin pretențioase, în speță în contexte circumscrise limbii colocviale / familiare, francezul *choquer* este valorificat și în tipare pasiv-reflexive. Ca și în cazul verbului din română însă, contextele de acest tip nu sunt foarte bine reprezentate în franceza actuală¹⁵, o explicație în acest sens fiind furnizată nu doar de opțiunea enunțiatorului actual în favoarea tiparului activ corespunzător, ci și de selectarea unui tipar cvasisinonim (în limitele căruia experimentatorul se definește de asemenea ca activ, el reprezentând sintactic un subiect), și anume a tiparului pasiv canonic / analitic.

Spaniolul *chocar* este considerat în DRAE cuvânt onomatopeic (cf. „Voz onomat.”). Discuția etimologică este aprofundată în Corominas (II) 1954, unde se trimite, în primă instanță, la francezul *choquer*, englezul *shock*, neerlandezul și germanul *schokken* „sacudir violentamente” [„a scutura violent”, t.n.], „ofender” [„a jigni, a ofensa”, t.n.], cel mai probabil la origini fiind vorba despre un termen de origine germanică¹⁶. În conformitate cu sursa menționată, nu este exclus ca verbul din spaniolă să fi fost împrumutat din franceză (cf. fr. *choquer*), în același timp fiind luată în calcul – la fel ca și în DRAE – posibilitatea unei creații onomatopeice pe teren intern. O eventuală origine franceză este susținută (și) în perspectivă cronologică, mai exact luând în considerare atestarea mult mai timpurie

¹³ Așa se și explică foarte probabil faptul că, efectuând împrumutul neologic din franceză, româna l-a preluat exclusiv cu sensul psihologic (cf. *a șoca* „a impresiona profund neplăcut; a displăcea”), nu și cu cel fizic.

¹⁴ În unele surse lexicografice se menționează însă și unele utilizări pasiv-reflexive ale verbului (psihologic) în discuție, ce-i drept, specifice unei etape mai vechi din evoluția limbii franceze (cf., de ex., « Elles [les femmes] se choquent contre la règle, comme un oiseau contre ses barreaux », TAINE, *Notes sur Paris*, Vie et opinions de M. F.-T. Graindorge, 1867, p. 63, *ap.* TLFi). Cf. și Littré, unde *se choquer* lexicalizează sensul „s’offenser” în contexte de genul: *C’est un homme qui se choque de tout*.

¹⁵ V., de ex., « Pourtant, lorsqu’on le rappelle aux internautes, ils se choquent » (<https://www.journaldemontreal.com> > 2019/08/21 > payer-son-journal); « Nous nous choquons de ce qu’on nous attaque... » (<https://books.google.ro> > books); « S’il arrive quelque chose, si le monde se choque, on ne sera pas... » (<https://www.lesoleil.com> > chroniques); « Les prétendus paradoxes de l’auteur dont se choque un lecteur ne sont... » (<https://www.evolution-101.com> > citations-de-friedrich-nietzsche) ș.a.

¹⁶ Este relevant în acest sens faptul că în *protogermană* / *germanica comună* această familie are o vechime și o extindere considerabile (v. în acest sens atestările foarte vechi). V. și TLFi, unde se admite că, la origini, este un cuvânt germanic, cu sens fizic, dar și psihologic.

a verbului *choquer*, și anume în secolul al XIII-lea, comparativ cu spaniolul *chocar*, atestat doar la începutul secolului al XVII-lea, deși foarte probabil acesta trebuie să fie anterior anului 1600. În virtutea unor considerente similare, *i.e.* de natură cronologică, s-ar putea admite că și în alte limbi romanice (în speță, meridionale) în care apare un astfel de verb, acesta reprezintă un *galicism* (v., în acest sens, portughezul *chocar*, atestat în secolul al XVII-lea; catalanul *xocar*¹⁷ și occitanul modern *choucà*, atestate de-abia în secolul al XIX-lea)¹⁸. Nici pentru aceste limbi romanice (meridionale) nu este însă exclusă originea onomatopeică, admisibilă inclusiv pentru franceză¹⁹ și pentru limbile germanice.

Similar situației consemnate pentru franceză, dicționarele limbii spaniole înregistrează pe prima poziție sensul fizic, sens, așa cum am văzut, absent în cazul heteronimului din română, *a șoca*, verb monosemantic²⁰. În spaniolă însă, după toate probabilitățile, sensul fizic este mai bine reprezentat, în tipare activ-tranzitive, dar și reflexive / intransitive, așa cum reiese, de pildă, din informațiile care figurează în DRAE²¹; cf., în acest sens, *chocar* (refl.) „encontrarse violentamente una con otra” [‘a se ciocni violent’, t.n.]; (intrans.) „combatir” [‘a lupta’, t.n.]; (tranz.) „hacer que algo choque” [‘a intra în coliziune cu’, t.n.]; (tranz. și intrans.) „darse las manos o dar la mano en señal de saludo” [‘a-și da mâinile sau a da mâna în semn de salut etc.’, t.n.]; (tranz.) „juntar las copas” [‘a ciocni paharele, a da noroc’, t.n.]]. Observația formulată se susține având în vedere faptul că dicționarele actuale ale francezei consemnează ca sensuri fizice exclusiv accepțiile „heurter quelque chose avec plus ou moins de violence” (accepție care corespunde primului sens consemnat și în dicționarele limbii spaniole) și „donner du mou à un cordage, en le tenant à retour sur un point fixe” (sens tehnic aferent domeniului marinei), deși atestările *online* certifică utilizarea verbului *choquer*, asemenea heteronimului spaniol, și cu sensul „a ciocni paharele, a da noroc”. Per ansamblu însă, spaniolul *chocar* relevă un conținut semantic nonpsihologic / fizic mai bogat, cunoscut și valorificat ca atare de către enunțiatorul spaniol actual.

¹⁷ Având în vedere atestarea târzie, verbul din catalană a fost considerat uneori un castelianism.

¹⁸ Un verb similar nu există în italiană. Cuvântul a putut pătrunde relativ ușor din franceză în spaniolă și în portugheză, nu și în italiană și catalană, care astăzi preferă termenii sinonimi *urtare* și *topar*. Corominas explică acest aspect prin faptul că în castiliană și în portugheză verbul în discuție a putut fi asociat cu elemente indigene, derivate de la *chueca*, în spaniolă, și unele derivate de la *choca*, în portugheză.

¹⁹ În acest sens sunt aduse argumente de natură fonetică și de atestare, în conformitate cu care este puțin plauzibil ca verbul din franceză, *choquer*, să fi fost luat din engleza medie, mai verosimilă fiind ipoteza originii onomatopeice.

²⁰ Dacă admitem ipoteza că *choquer* reprezintă un galicism împrumutat ca atare în limbile romanice (meridionale), atunci spaniolul *chocar* a fost fără îndoială împrumutat din franceză mai devreme (secolele XVI–XVII) comparativ cu verbul din română, mai exact într-o epocă în care sensul fizic al acestui lexem era încă destul de pregnant.

²¹ Și cum de altfel se poate verifica inclusiv *online*, în pagini actuale de limba spaniolă toate sensurile fizice menționate în sursele lexicografice fiind pregnant valorificate.

În ceea ce privește sensul psihologic care corespunde sensului lexicalizat prin românescul *a șoca*, acesta este consemnat în DRAE de-abia pe poziția a patra, fiind asociat cu tiparul activ-tranzitiv (cf. *chocar* „causar extrañeza o enfado”). În conformitate cu precizările din Corominas, se pare însă că spaniolul *chocar* este valorificat în limba actuală nu doar cu semnificația „impresionar *desagradablemente*” (ca în română și franceză), ci și cu o accepție pozitivă, și anume „hacer gracia, gustar” [‘a-i face plăcere, a-i plăcea’, t.n.]²², accepție calificată în sursa citată drept vie, deși aceasta caracterizează mai ales registrul familiar. În tipar pasiv reflexiv, același verb se folosește, la nivel literar standard, cu o altă semnificație psihologică (decât cea circumscrisă ariei ‘șocării’), și anume „indisponerse o malquistarse con alguien” [‘a se supăra pe / cu cineva’, t.n.] sens neconsemnat nici pentru franceză, nici pentru română. După toate probabilitățile²³, spaniolul *chocar* nu este utilizat azi, în tipar pasiv-reflexiv, cu sensul „a se șoca”, aceasta spre deosebire de heteronimele corespunzătoare din franceză și română, consemnate de noi (deși mai degrabă izolat, în registre mai puțin pretențioase) și în tipare de acest gen.

2. TIPARE ACTANȚIALE ÎN CONTEXT ROMANIC

Dacă alte verbe psihologice incluse de noi (v. Teleoacă 2017a: 288–298; Id., *Verbele de mirare*), în paradigma mirării (cf., de ex., A MINUNA) implicau experimentarea stării de ‘uimire maximă’ în mod esențial sub latura sa pozitivă, A ȘOCA implică, dimpotrivă, experimentarea ‘surprinderii’, de asemenea în grad intensiv / superlativ, însă în arie negativă. Observația formulată este valabilă îndeosebi pentru verbele din română și franceză, în condițiile în care – așa cum am avut ocazia de a constata *supra*, 1., heteronimul corespunzător din spaniolă cunoaște și o accepție pozitivă, cf. *chocar* „hacer gracia, gustar” (ap. Corominas 1954), deși inclusiv în cazul acestui lexem prevalează în mod evident, cum de altfel se poate verifica și la nivel discursiv, conținutul psihologic negativ. Semantica matricială negativă susține, cel puțin în principiu, asocierea lexemelor verbale considerate cu *substantive-stimulus* exclusiv / fundamental negative²⁴. Aceasta nu exclude însă o serie de situații discursive *atipice*, mai exact situații în cazul cărora verbele în discuție se pot asocia cu stimulul (matricial / contextual) pozitivi. Astfel, enunțuri, precum: **Delicatețea bărbatului ne-a șocat**, respectiv **Agresivitatea boxerului ne-a minunat** vor putea fi definite drept *atipice*, în condițiile în care așteptările noastre converg spre **Delicatețea bărbatului ne-a**

²² Sens dezvoltat foarte probabil ulterior de la ideea de „llamar la atención” < „causar extrañeza” (Corominas, *loc. cit.*).

²³ V. *online*, pagini actuale de limba spaniolă.

²⁴ În această ordine de idei, dimensiunea negativă se va putea defini ca fiind *intrinsecă* substantivului respectiv sau *dobândită contextual* (v., *infra*, 3., discuția aprofundată).

minunat, respectiv *Agresivitatea boxerului ne-a șocat*. Vom detalia în cele ce urmează aspectele semnalate.

În primul rând, un enunț ca *Delicatețea bărbatului ne-a șocat* este susceptibil de a fi validat dacă plecăm de la premisa că enunțiatorii-martori cunosc instanța respectivă drept o persoană agresivă, bădărană, fără maniere etc., altfel spus... „nedelicată”. Acceptând acest scenariu interpretativ, atunci va fi justificată starea de suspiciune / punere sub semnul întrebării a manifestării... „delicate”, care este, cel mai probabil, una de fațadă (*i.e.* reflectă aparența). Nu întotdeauna însă o astfel de „realitate” este și unica / obligatorie; astfel, se poate întâmpla ca o persoană pe care o cunoșteam cândva într-un anume fel să se fi schimbat între timp. Chiar și așa, enunțiatorul-martor va fi la fel de contrariat, pentru că el nu are cum să dețină certitudinea într-un anume sens. Cu alte cuvinte, indiferent de „realitate”, în astfel de situații, *a șoca* va fi descifrat în termenii ‘contrarierii maxime’.

În același timp, enunțul menționat va putea fi interpretat pornind și de la o eventuală redefinire semantică, *i.e.* contextuală, a substantivului-stimulus, anume *delicatețe*, susceptibil de a fi decodat în acord cu prezența unui sem al excesului, ceea ce implică glosarea stimulusului prin apelul la adverbul *prea* „mai mult decât este necesar; peste măsură, extrem de...” (cf. *delicatețe* „fragilitate, debilitate (fizică)”). Prin urmare, am avea a face cu un proces de *degradare / deznobilare semantică*... justificabilă însă contextual, prezența semului ‘în exces’ legitimând în ultimă instanță asocierea cu un verb matricial negativ, anume *a șoca*. De cele mai multe ori însă, asocierea unui verb cum este *a șoca* cu stimulusi marcați +pozitiv nu se soldează cu enunțuri validabile discursiv, redefinirea semantică a stimulusului în acord cu o citire negativă a acestuia nefiind încurajată / permisă contextual. De pildă, un enunț precum *Frumusețea fetei ne-a șocat* este, după toate probabilitățile, impropriu, oricine putând înțelege că intenția autorului unui astfel de enunț a fost aceea de a transmite starea de fascinație, de încântare, generată de frumusețea cuiva, iar nu surprinderea în arie negativă. Altfel spus, performând propoziția de mai sus, enunțiatorul folosește *denaturat* verbul *a șoca*, atribuindu-i acestuia *abuziv* sensul „a impresiona plăcut, a fascina, a încânta, a minuna”²⁵. De altfel, nu este exclus ca același tip de valorizare improprie să poată fi identificat, măcar uneori, inclusiv în cazul tiparului în care este ocurent substantivul *delicatețe* (cf. *Delicatețea bărbatului ne-a șocat*), enunțiatorul atribuind verbului *a șoca* sensul (impropriu, rezultat prin *polarizare semantică*) „a impresiona profund”, „a minuna”. Dar mecanismul semantic nu justifică întotdeauna o „inovație”, multe „inovații” rămânând la stadiul de... improprietate (semantică). În consecință, fiecare enunț se impune a fi privit în relație cu contextul (mai larg) care l-a generat, o serie de ambiguități cuvenindu-se a se soluționa *contextual*, doar contextul (amplu) fiind în măsură să aducă precizări obiective cu privire la definirea unui fenomen semantic sau a altuia.

²⁵ Vorbim în astfel de cazuri despre o *înnobilare semantică abusivă*.

Nici în unele enunțuri în care prezintă ocurențe verbe aflate semantic-matricial la antipodul celor care desemnează noțiunea 'a șoca', în speță verbul *a minuna*, asocierea cu substantive-stimulus marcate negativ nu se soldează cu schimbări ale sensului verbului în discuție, acestea fiind în schimb identificabile la nivelul semanticii substantivului-stimulus. De pildă, în enunțul *Agresivitatea boxerului ne-a minunat de-a dreptul*, substantivul *agresivitate* se impune a fi decodat în conformitate cu o interpretare pozitivă, în realitate contextul mai amplu legitimând, chiar impunând o astfel de interpretare. Prin urmare, și aici avem a face cu o structură propozițională validabilă din perspectivă discursivă.

În alte situații, superior atestate (v. Teleoacă 2017a; Id., *Verbele de mirare*), avem a face cu improprietăți semantice flagrante, caracterizare care se susține în condițiile în care semantica matricială a unui verb (psihologic) este *denaturată*, rezultând fenomene stridente de *contradictio in adiecto*. De exemplu, enunțul *Mă minunează ineptiile voastre* ilustrează utilizarea improprie a verbului *a minuna*, în contextul menționat impunându-se utilizarea unui verb psihologic (matricial, contextual) negativ (cf. *Mă șochează / surprind (neplăcut) / miră ineptiile voastre*).

Prin urmare, deși în ambele cazuri menționate, unul și același verb, anume *a minuna*, se asociază cu stimulul (matricial) negativi (*i.e. agresivitate și ineptii*), se impune, totuși, disocierea între două tipuri de structuri, în măsura în care acestea relevă două situații discursive distincte. Astfel, numai în a. (cf. *Agresivitatea boxerului ne minunează*) avem a face cu un tipar propriu, în sensul că acesta este validabil din perspectivă discursivă, în condițiile în care contextul permite / impune o redefinire semantică a stimulusului, și anume în acord cu o interpretare pozitivă, ceea ce face firească asocierea cu un verb matricial pozitiv. În b. (cf. *Ineptiile mă minunează*), redefinirea semantică a substantivului este exclusă, în consecință asocierea stimulusului cu verbul *a minuna* fiind abuzivă.

În concluzie, situațiile *atipice* includ atât structuri discursive acceptabile... în ultimă instanță, în perspectivă pragma-discursivă, cât și (numeroase) cazuri de improprietate semantică.

Rămâne să verificăm, pentru fiecare dintre verbele psihologice incluse în discuție (*i.e. rom. a șoca, fr. choquer și sp. chocar*), în ce măsură astfel de situații teoretice „atipice” apar *efectiv* în plan enunțativ. În vederea realizării unui astfel de obiectiv, vom avea în vedere numeroase contexte excerptate *online* din pagini actuale de limba română, franceză și spaniolă. În cele ce urmează ne vom ocupa exclusiv de cadrul actanțial al verbului din română, anume *a șoca*, rămânând ca structura argumentală aferentă heteronimelor corespunzătoare din franceză și spaniolă să fie abordată în cea de a doua parte a aceleiași lucrări, când va fi posibilă inclusiv formularea unor concluzii în perspectivă comparativ-contrastivă (*i.e. în arie romanică*).

3. SUBIECTUL-STIMULUS ÎN ROMÂNĂ

Așa cum era și de așteptat, enunțiatorul actual asociază, la nivelul unor enunțuri din punct de vedere formal afirmative, verbul *a șoca* cu o serie de stimulși marcați **intrinsec negativ** (cf. *infra*, *moarte*, *dezastru*, *pierdere*, *agresivitate*, *tragedie* ș.a.), în aceste condiții experimentarea psihologică plasându-se în mod firesc sub semnul unei trăiri negative²⁶:

„11 vedete a căror **moarte** ne-a șocat” (https://www.realitatea.net/11-vedete-a-caror-moarte-ne-a-socat_2079391.html); „Teribilul **dezastru** care a lovit Haiti cu un an în urmă ne-a șocat pe toți...” (context.reverso.net/traducere/romana-engleza/ne-a+șocat); „Aceasta **pierdere** ireparabilă ne-a șocat și indurerat profund” (www.observatorulph.ro/.../82419-reactia-davinci-dupa-tragedia-petrecuta-la-locul-de-...); „Ne **șochează agresivitatea** fără limită la adresa unor semeni aleși la întâmplare...” (spatiulmental.ro/blog/articole-asemanatoare/violenta); „Văd în jurnalele TV că **moartea nu mai șochează**. Aceasta a devenit chiar subiect de divertisment” (tineretulortodox.md/wp-content/uploads/.../Internetul.-Tinerii-in-fata-provocarii.pdf)²⁷; „**Tragedia** din Brănești i-a șocat pe criminaliști” (observator.tv/.../drama-cumplita-care-sa-petrecut-in-apropierea-localitatii-ilfovene-bra...) ș.a.

Cel puțin în principiu, o serie de substantive **matricial neutre** (cf. *infra*, *descoperire*) ar trebui să se încarce contextual negativ, în interiorul unor enunțuri guvernate de verbul *a șoca*, verb intrinsec negativ. Sunt însă situații în care tiparele astfel constituite reflectă utilizarea *improprie* a verbului de mirare (în condițiile în care substantivul stimulus actualizează – așa cum se poate deduce dintr-un context mai amplu – un sens intensiv *pozitiv*), adecvat într-un astfel de context fiind, desigur, un verb psihologic marcat intrinsec pozitiv, cum este, de pildă, verbul *a ului*²⁸. Totuși, contexte de genul: „Un loc din Anglia a avut un rol sacru timp de 4.000 de ani, indiferent de religie. **‘Descoperirea** ne-a șocat pe toți²⁹,”

²⁶ Sunt însă și situații în care un anume tip de experimentare în arie negativă *este negat*, astfel de cazuri convenindu-se a fi decodate (inclusiv) în perspectivă extralingvistică (v. *infra*, nota 27).

²⁷ Un context în care un stimulus prin excelență negativ (cf. ‘moartea’, concept definibil opozitiv cu ‘viața’) este coocurent, în limitele unui enunț negativ, cu un verb psihologic de mirare, de asemenea încărcat negativ (cf. *a șoca*). Acest tip de asociere (cf. *Moartea nu mai șochează*; v., prin comparație / opoziție, enunțul *Moartea șochează... de regulă*, ceea ce și constituie de fapt subtextul celui dintâi enunț) se explică în condițiile unei lumi în care valorile sunt răsturnate, prin coborârea în derizoriu (*i.e.* în aria divertismentului) a unor realități / concepte grave, precum ‘moartea’.

²⁸ Verb intrinsec neutru (din punctul de vedere al polarității), orientat *pozitiv*, cf. *a ului* „a stârni, a provoca o mare (și neașteptată) mirare, admirație, emoție” (v. Teleoacă 2020: 60, unde *a ului* este încadrat în aceeași categorie cu lexeme precum *a epata*, *a frapa* sau *a uimi*, de asemenea *verbe neutre orientate pozitiv*).

²⁹ V., de ex., prin opoziție: *Descoperirea cadavrului în spatele casei ne-a șocat pe toți*, enunț în care substantivul *descoperire* își asociază contextual o accepție negativă, implicit, asocierea cu un verb de mirare conotat negativ fiind cât se poate de firească.

(www.descopera.ro/.../16368916-un-loc-din-anglia-a-avut-un-rol-sacru-timp-de-4000...) rețin atenția nu doar prin utilizarea improprie a verbului *a șoca*, ci inclusiv prin faptul că acestea ilustrează o tendință discursivă actuală, și anume tendința de utilizare a unor lexeme matricial negative în contexte al căror sens este per ansamblu pozitiv³⁰.

Numeroase alte enunțuri relevă însă – așa cum se poate înțelege contextual, uneori considerând un context mai amplu – utilizarea adecvată a unor substantive matricial neutre cu verbul *a șoca*. Astfel, cum se va putea observa și în exemplele pe care le reproducem *infra*, adesea încărcarea semantică negativă a stimulusului neutru matricial este sugerată prin epitete care circumscriu negativ conținutul substantivului (cf. *infra*, adjective precum [*extrem de*] *violent*, *nedemocratic*, [*foarte*] *ciudat*, *gol*, *brutală* ș.a.), alteori marcarea negativă a stimulusului fiind evocată la nivelul unei subordonate sau fiind facilitată de parcurgerea unui context mai larg:

„Acest **film** m-a socat pur și simplu. [...] E un film **extrem de violent** (s.n.)” (m.libertatea.ro/detalii/articol/m-a-socat-83139); „Sărutul dintre doi lideri politici care *a șocat* întreaga lume” (<https://www.historia.ro/.../sarutul-dintre-doi-lideri-politici-care-a-socat-intreaga-lume-...>); „Această **opinie** m-a frapat. M-a șocat³¹. Face parte din opiniile **nedemocratice** (s.n.), opiniile din afara spațiului de gândire liberă și constituțională” (<https://www.dcnnews.ro/europarlamentar-pnl-psd-trebuie-desfiin-at-radu-tudor-m-a-oc...>)³²; „**Diagnosticul** m-a șocat, dar mi-am propus să accept realitatea” (www.taifasuri.ro/.../10687-mihai-leu-diagnosticul-m-a-socat-dar-mi-am-propus-sa-ac...); „Când **manechinele** din vitrine ne șochează! 16 imagini **foarte ciudate** (s.n.)” (www.eva.ro/Divertisment); „Istoria Nudului. De ce **trupul uman gol** încă ne șochează?” (www.descopera.ro/.../16018164-istoria-nudului-de-ce-trupul-uman-gol-inca-ne-soche...); „**Practica BRUTALĂ** care șochează” (evz.ro/cum-fac-amor-thailandezii.html); „Dumitru Dragomir, președintele LPF, spune că l-a șocat **vestea** că Mircea Lucescu a suferit un preinfarct” (www.gsp.ro/.../dragomir-m-a-socat-vestea-ca-mircea-lucescu-a-suferit-un-preinfarct-...) ș.a.

Cât privește cazurile de asociere *atipică*, în speță cu stimuli **intrinsec pozitivi**, așa cum arătam *supra*, 2., astfel de contexte sunt susceptibile de a fi definite de regulă drept *improprii*, având în vedere conținutul fundamental negativ al verbului *a șoca*. Aceasta nu exclude însă la modul absolut unele *situații în care improprietatea capătă soluționări / explicații în perspectivă contextuală* /

³⁰ O tendință similară constatam, de ex., și în cazul verbului *a consterna* (v. Teleoacă 2017b: 452–462; Id., *Verbele de mirare*).

³¹ Deși aici avem a face cu un subiect subînțeles.

³² În contextul reprodus, a se remarca și tiparul metabolic / gradual, generat prin coocurența a două verbe psihologice de mirare, anume *a frapa*, respectiv *a șoca*, primul fiind un verb matricial neutru, cel de al doilea unul intrinsec negativ.

discursivă, în consecință enunțurile respective fiind validabile. O astfel de situație este ilustrată, de pildă, de substantivul **laudă**, un substantiv intrinsec pozitiv (cf. „elogiu care exprimă prețuire la adresa cuiva; stimă; cinste; slavă”, DEX 2009), dar care poate suporta contextual (prin ‘redefinire semantică’... încurajată / permisă contextual) o citire în arie negativă, prin urmare asocierea cu verbul *a șoca* fiind una firească. De pildă, în enunțul „Mă *șochează* **laudele** unora” (www.stiripesurse.ro/dragos-patraru-reactie-la-digi-24-ma-ocheaza_1198027.html), încărcătura negativă a stimulusului este relevabilă la nivelul subtextului, care poate evoca acea „laudă de sine”, dar și ideea de „laudă în exces, exagerată”. Un subtext similar pare a fi implicat și de enunțul: „Mă *șochează* **liniștea** autorităților române” (<https://www.antena3.ro/.../presedintele-cnrmr-avertisment-fara-precedent-stam-pe-o-bo...>), în care substantivul **liniște**, intrinsec pozitiv (cf. „lipsă de zgomot; tăcere; calm, acalmie”; „stare (sufletească) lipsită de zbucium, de frământări; tihnă, pace, seninătate”, DEX 2009), este utilizat cu sens (figurat) negativ, și anume „indiferență; indolență; nepăsare”. Un exemplu interesant în același sens este furnizat și de unele contexte în care stimulusul este substantivul **normalitate** („caracterul a ceea ce este normal, așa cum trebuie să fie, potrivit cu starea firească, obișnuit, firesc, natural”, DEX 2009): „Sunteți de acord cu mine că o țară este cu atât mai țară cu cât este mai normală? Sunteți, cum să nu fiți, căci trăim de prea multă vreme într-o țară în care **normalitatea** ne *șochează* în extrem de rarele ocazii când ne întâlnim cu ea” (<https://cristianchinabirta.ro/2012/10/11/dragilor-va-invita-sa-intrati-in-normalitate/>). Prin urmare, dacă **Moartea** nu mai *șochează* (cf. *supra*, unul dintre enunțurile cu stimulul intrinsec negativi discutate), atunci *Șochează normalitatea*. Ca și în exemplul anterior, nici de această dată validarea enunțului nu va putea ignora o anumită *realitate extralingvistică*. Subtextul enunțului citat implică fără îndoială ideea că nu este firesc ca normalitatea (aspect natural, conform legilor firii) să *șocheze*, cu alte cuvinte să producă un efect în arie experiențială negativă, tot așa cum nu este firesc, cel puțin dintr-o anumită perspectivă, ca moartea să nu *șocheze*! Altfel spus, *Normalitatea nu trebuie să șocheze*, ci *Anomalia trebuie [este / ar fi firesc] să șocheze*. Așa cum se poate observa, în acest context, spre deosebire de situațiile discutate anterior (v. contextele în care prezintă ocurențe substantivele **laudă** și **liniște**), substantivul stimulus își păstrează sensul pozitiv (aici nu avem a face cu o deplasare semantică în acord cu ideea de „excedentar”), validarea enunțului fiind susținută extralingvistic, mai exact prin raportare la modul în care o stare (pozitivă) de lucruri este valorizată (eronat) într-un anumit context, și anume acela al societății actuale, pentru care anomalia pare a fi / este, cel puțin uneori, reper suprem. Toate cele trei contexte discutate sunt însă validabile, ele nefiind definibile drept improprii. Prin urmare, asocierea între verbul *a șoca*, intrinsec negativ, și o serie de substantive, intrinsec pozitive, se legitimează **a)** fie în condițiile valorificării substantivului respectiv cu un sens figurat negativ (rezultat, eventual, prin extindere semantică, permisă contextual și nevenind în contradicție cu definirea

lexicografică), situații care se impun a fi dissociate de cazurile ilustrative pentru fenomene de *improprietate semantică* [flagrantă], pe care le vom discuta mai jos), **b)** fie în condițiile plasării asocierii respective în contextul mai larg, extralingvistic, apt să justifice un anume tipar.

Situațiile discursive ce pot fi definite drept relevante pentru fenomenul *improprietății semantice* sunt bine atestate în pagini de limba română actuală, acestea caracterizându-se și printr-o anume diversitate structurală. Astfel, dacă, într-o serie de cazuri, improprietatea este evidențiabilă la nivelul asocierii verbului *a șoca* cu stimulul intrinsec (sau contextual) pozitiv³³, în alte situații tiparele impropriei se actualizează în condițiile coocurenței verbului *a șoca* cu unii modificatori de polaritate, marcați în speță +pozitiv (cf. *infra*, *agreabil*, *plăcut*, *pozitiv* ș.a.). Sunt și cazuri în care fenomenul de *contradictio in adiecto* nu este atât de frapant, improprietatea fiind identificabilă prin parcurgerea unui context mai amplu (anterior sau posterior), mai exact a unui cadru discursiv care implică luarea în considerare și a altor enunțuri cu excepția enunțului în care este ocurent verbul de mirare (avem a face aici cu o dezambiguizare *transfrastică* sau intermediată discursiv). Uneori – așa cum se va putea constata de altfel pornind și de la exemplele pe care le reproducem *infra* – indiciile improprietății sunt identificabile luând în considerare mai multe aspecte, de pildă, natura stimulusului și încărcătura semantică a modifierului de polaritate. În marea majoritate a contextelor reproduse și discutate *infra*, adecvată ar fi fost, fără îndoială, utilizarea unui verb psihologic matricial pozitiv sau intrinsec neutru, orientat pozitiv, cum este, de pildă, verbul *a ului*. Opțiunea vorbitorului actual pentru un verb intensiv puternic marcat negativ (cf. *a șoca*) denotă o apetență aparte pentru universul 'șocului' și, implicit, pentru experimentările *hard*.

a) Stimulusul intrinsec pozitiv poate reprezenta sintactic nu doar un subiect (cf., de ex., „Mă *șochează calmul* cu care vorbește Fanny despre asta, adică **îi admir încrederea în ea...**”, <https://books.google.ro/books?isbn=9734627287> ș.a.), ci și o altă poziție sintactică, în speță un circumstanțial instrumental, care și reprezintă stimulusul real, direct, responsabil pentru experimentarea respectivă³⁴ (cf., de pildă, „*El* ne surprinde și la un moment dat chiar ne *șochează prin talentul său...*” [www.romlit.ro › Home › Arhivă › 1999 › Numărul 47] ↔ *Talentul său ne surprinde și, la un moment dat, chiar ne șochează*). Încărcătura contextual pozitivă a unui **stimulus matricial neutru** este susținută, *chiar la nivelul enunțului în care*

³³ Este vorba, desigur, despre stimulul intrinsec pozitiv care nu suportă contextual o citire în arie negativă (cf. și *supra*, observațiile formulate).

³⁴ În bibliografia de specialitate se face disocierea între două tipuri de *stimuli* / cauze, și anume *directi*, respectiv *indirecti*. În acest sens, de pildă, Danlos (2006: 233 sq.) vorbește despre utilizarea metonimică a agentului cauzei în locul cauzei propriu-zise. Acestea ar fi situațiile ilustrative pentru așa-numita *cauzalitate indirectă*, definită prin opoziție cu *cauzalitatea directă* (Fodor 1970). În enunțul reprodus în continuare, *el* (subiect subînțeles) reprezintă stimulusul indirect (de fapt, agentul), în timp ce *talentul* este stimulusul direct / real.

*apare verbul de mirare în discuție, prin unele epitețe (cf. *infra*, dezvoltată și total schimbată) sau prin coocurența unor verbe (psihologice) intrinsec pozitive (cf. *ador*), ca în exemplele: „În schimb m-a **socat** o stațiune **dezvoltată și total schimbată**, cu locuri de...” (cazare-rubin-sovata.ro/); „**Ador** civilizația franceză, mă **șochează adopțiunile** ei, rupte din propria lor rădăcină” (https://books.google.ro/books?isbn=9734642766).*

b) Decodarea în conformitate cu dimensiunea pozitivă a experimentării surprinderii este posibilă uneori numai prin considerarea unui **context mai amplu**, care depășește în speță limitele enunțului în care este ocurent verbul de mirare, acesta relevând improprietatea semantică. În astfel de cazuri, se poate întâmpla ca stimulul, matricial pozitiv, să nu fie coocurent, în interiorul aceluiași enunț, cu verbul *a șoca*, cel dintâi fiind recuperabil prin considerarea unui context mai larg, în speță posterior, ca în exemplul: „M-a impresionat și m-a *șocat*. [Mi-a plăcut [sic!] foarte mult: **curajul** lui de-a aborda subiectul tabu, **franchetea** cu care scotea adevărurile pe ecran”] (anapreda.ro/20170123/fixeur-ul-lui-adrian-sitaru-cinema-din-27-ianuarie/). Sunt și cazuri în care contextul (mai amplu) anterior, reprezintă un reper important în decodarea obiectivă a enunțului în care este ocurent verbul de mirare. De pildă, în exemplul: „[Mi-a **plăcut foarte mult** că au acordat o atenție deosebită detaliilor, echipa a filmat anumite aspecte la care nu mă așteptam]. **Atenția ta la detalii** m-a *șocat* pur și simplu” (stratonfilms.ro/thankful-people/), contextul anterior (care conține structura *mi-a plăcut foarte mult*) exclude posibilitatea de interpretare a stimulului *atenția la detalii* drept contextual negativ (prin eventuala actualizare a unui sem al „excedent(ar)ului”, cf. *a fi atent la detalii* = „a exagera despicând firul în patru”), prin urmare și enunțul în care *a șoca* se asociază cu *atenția la detalii* fiind ilustrativ pentru fenomenul improprietății semantice.

c) În pagini de limba română actuală bine reprezentate sunt și contextele în care verbul *a șoca* se construiește (impropriu) cu **modificatori de polaritate** intrinsec pozitivi, asocierile de acest tip reliefând situații de *contradictio in adiecto* frapante / stridente:

„**Atat de pozitiv** m-a *socat* încât le-am zis că as avea încredere să îmi las copiii...” (https://invatamprogramare.ro/workshop-de-programare-pentru-elevi/2016/); „Peisajul superb din regiune, de-a lungul Valle Vinales, m-a încântat, iar ajungerea la Mural Dos Hermanas m-a **socat plăcut** cu imaginea celei mai mari picturi...” (https://www.republicadominicana.ro/.../secvente-din-paradis-caraibian-martie-2015-l-...); „Deci..., jos pălăria, m-a *șocat plăcut* personajul” (ankaberger.blogspot.com/2016/01/); „Altfel, aș mai menționa că m-a *șocat*, **în sens pozitiv**, cât de mulți oameni...” (www.dibette.ro/prima-experienta-electric-castle/) ș.a.

Tiparul cu modificatori (cf. *M-a șocat plăcut / pozitiv / agreabil...*) este utilizat uneori în alternanță cu tiparul în limitele căruia sunt asociate explicit

verbele *a șoca* și *a plăcea*, verbe puternic opozitive³⁵: „Povestea caméristei *m-a socat* și *mi-a plăcut tare*, doar ca îi vedeam un...” (www.tomatacuscufita.com/2017/01/04/top-10-carti-2016/). Și astfel de contexte relevă percepția enunțiatorului actual, deprins a cuantifica gradul de plăcere / satisfacție în relație cu experimentarea unor senzații tari, de care responsabili se fac simuși puternic conotați negativ. Aceasta nu acordă însă circumstanțe atenuante improprietății comise.

d) Improprietatea semantică se susține, într-o serie de cazuri, având în vedere mai multe aspecte, de pildă, încărcătura semantică a stimulusului și contextul mai larg³⁶. De pildă, în exemplul: „[Deși nu sunt chitaristă, eu cânt la baian, **mi-a plăcut mult de tot**]. Tehnica interpretării pur și simplu *m-a șocat*: **cum poți să cânti atât de bine?!**” (https://minsk.mae.ro/local-news/837), dimensiunea reală a experimentării psihologice este evocată atât la nivelul stimulusului (cf. *tehnica de interpretare impecabilă*), cât și prin considerarea unui context mai larg, în cazul de față, enunțul anterior celui în care apare verbul de mirare (cf. *mi-a plăcut mult de tot*). Rezultă fără dubii că intenția enunțiatorului a fost aceea de a reda o stare prin excelență pozitivă, însă această idee este exprimată impropriu.

În ce măsură astfel de fenomene sunt „contracarate” de tendința vorbitorului actual de a asocia verbe prin excelență pozitive cu simuși sau/și modificatori de polaritate marcați negativ? Aspectul a fost discutat de noi în detaliu (v. Teleoacă 2017c; Id., *Verbele de mirare*), cu referire la verbul *a minuna*, ocazie cu care am arătat că vorbitorul actual de română asociază, într-o serie de situații, verbul *a minuna* cu simuși... negativi, astfel de contexte implicând, în ultimă instanță, o decodare similară a verbului *a minuna* celei din enunțurile în care același verb primește modificatori de genul *negativ* / *neplăcut* / *urât* [v., de pildă, în acest sens, *Josnicia lui / Inepțiile lui ne minunează pe toți* = „Josnicia lui ne surprinde *extrem de neplăcut* pe toți”, respectiv *Atitudinea lui ne-a minunat foarte neplăcut*].

Ambele tipare (i.e. *a minuna* + simuși / modificatori de polaritate negativi, respectiv *a șoca* + simuși / modificatori de polaritate pozitivi) relevă, cel mai adesea, utilizarea *abuzivă*, implicit *improprie* a verbelor menționate (în contexte în care adecvate sunt alte lexeme verbale), deși, conform ocurențelor înregistrate de noi *online*, rezultă că situațiile în care enunțiatorul folosește impropriu verbe din aria negativă, în speță verbul *a șoca*, sunt superior atestate prin comparație cu contexte similare în care prezintă ocurențe verbe psihologice matricial pozitive (cf. *a minuna*)³⁷. Și aceste discrepanțe de atestare par a susține aceeași apetență

³⁵ În acest sens este semnificativ inclusiv faptul că, într-o serie de surse lexicografice, *a șoca* este glosat, pe bună dreptate, prin verbul... *a displăcea* (/ *a plăcea*).

³⁶ V., în același sens, și *supra*, c), relevanța simultană a *stimulusilor* pozitivi și a *modificatorilor de polaritate*, marcați de asemenea +pozitiv.

³⁷ Mai mult, în cazul verbului *a șoca* nu am găsit contexte în care utilizarea *aparent improprie* să fie sugerată printr-un procedeu grafic, în speță prin încadrarea lexemului respectiv între ghilimele. Exemple de acest gen au fost consemnate în schimb de noi pentru verbul *a minuna*: este vorba despre

despre care vorbeam *supra*, și anume apetența pentru universul șocului, în ultimă instanță astfel de exemple evocând tendința de plasare a experienței interioare sub semnul unei trăiri violente. Această tendință relevă poziționarea enunțiatorului actual în conformitate cu un univers semiotic aparte, definibil în termeni *tari*, și anume aceia ai experimentării *hard* (vs. *fine*)³⁸.

În pagini de limba română actuală am consemnat și unele contexte în care verbul *a șoca* se construiește cu modificatori de polaritate marcați +negativ, în astfel de cazuri rezultând tipare redundante / pleonastice, dat fiind conținutul matricial al verbului în discuție (cf., de ex., „Concertul lui Marius Mihalache de la Festivalul 'Bucureștii lui Caragiale' m-a deziluzionat, *m-a șocat în mod neplăcut*”, www.napocanews.ro/2017/09/tambalul-o-masina-de-produs-zgomote.html ș.a.).

Fenomenul *improprietății semantice* este nu doar rezultat al asocierii verbului *a șoca* cu *modificatori de polaritate*, ci și cu *modificatori gradualii*, deși cel puțin unele dintre enunțurile / tiparele astfel rezultate sunt validabile în perspectivă pragmatică, în măsura în care construcția respectivă este definibilă drept *litotică*³⁹ (în astfel de cazuri, opțiunea în favoarea unei formule / structuri atenuatoare, în speță a unui adverb lexicalizând sensul „puțin; care este în cantitate mică; un pic”, se soldează cu un efect discursiv opus, în speță intensificator; v. *infra*, contexte în care adverbe precum *puțin* sau *cam* [cf. *m-a șocat puțin*, *ne-a cam șocat* ș.a.] actualizează accepția „destul de mult, mult”):

„Nu știu acum ce să spun, chiar *m-a șocat puțin* când am văzut declarația domnului președinte Liviu Dragnea, care, la provocarea noastră...” (<https://www1.agerpres.ro/social/.../firea-m-a-socat-putin-cand-am-vazut-declaratia-do...>); „Tipul mort de la dușuri *ne-a cam șocat*” (context.reverso.net/traducere/romana-spaniola/ne-a+cam); „Gerard *a cam șocat* presa de peste ocean, care îl critică pentru noul look” (www.profin.ro › Stiri › Entertainment › Celebri) ș.a.

Alte contexte relevă fenomenul *tautologiei*, în condițiile în care *a șoca* – verb intrinsec intensiv – se asociază cu modificatori de polaritate marcați superlativ / intensiv (cf. *enorm*, *mult*, *foarte tare* [sic!]):

„Un alt aspect care *m-a șocat enorm* a fost acela ca la inmormantare au venit cu atata armata...” (jurnalul.ro/special-jurnalul/sinucidere-un-termen-acoperitor-pentru-crima-56381.html); „*M-a șocat enorm* purtarea preotului în biserică” (www.ziaruldeiasi.ro/.../preotul-afacerist-de-la-eternitatea-acuzat-ca-si-bate-joc-de-cele...); „Scorul ALDE la alegerile europene *m-a șocat foarte tare*”

enunțuri în cazul cărora eventualele improprietăți semantice sunt soluționate în perspectivă pragmatilistică, în condițiile în care enunțiatorul folosește în deplină cunoștință astfel de tipare, valorizate de el drept modalitate de cultivare a (auto)ironiei (pentru detalii, v. Teleoacă 2017c).

³⁸ Pentru dihotomia ‘emoții fine vs. emoții tari’, v. Gavrilu (1997: 90).

³⁹ Cu alte cuvinte, *contradicția în adaos* este „evitată” prin circumscrierea tiparului respectiv unei intenționalități pragma-stilistice.

(<https://castbox.fm> › episode › Daniel-Zamfir-la-RFI:-Sc); „Nu m-a șocat foarte tare gândul că aş putea fi arestată și pusă sub acuzare” (<https://books.google.ro> › books) ș.a.

4. CONCLUZII

Având în vedere faptul că verbul *a șoca* implică *matricial* experimentarea ‘surprinderii *negative*’ în grad *intensiv*, asocierea cu **stimuluși**, matricial sau contextual, *negativi* reprezintă asocierea *firească*, corespunzând așteptărilor noastre, în calitate de vorbitori (nativi) de română. La antipod, coocurența (*atipică* a) acestui verb de mirare cu substantive-stimulus (intrinsec, contextual) *pozitive* este susceptibilă de a se solda cu o serie de contexte *improprii* – aspect de altfel verificabil într-o serie de situații discursive, deși există și cazuri în care improprietatea semantică este transgresată sau, în orice caz, poate fi exclusă din perspectivă *pragma-discursivă* sau considerând unele aspecte de natură *extralingvistică*.

Improprietatea (semantică) a putut fi evidențiată inclusiv la nivelul coocurenței verbului *a șoca* cu unii **modificatori de polaritate**, marcați în speță **+pozitiv** (cf. *agreabil, plăcut, pozitiv* ș.a.). Și în astfel de contexte, desigur, adecvată ar fi fost utilizarea unui verb (neutru, orientat) pozitiv, în această ordine de idei opțiunea vorbitorului actual pentru un verb intensiv puternic marcat negativ (cf. *a șoca*) fiind explicată de noi în relație cu o apetență aparte a enunțiatorului modern pentru universul ‘șocului’ și, implicit, pentru experimentările *hard*. Tiparele cu modificatori de polaritate negativi, definibile în principiu drept structuri redundante, au putut primi, măcar uneori, justificări de natură stilistică.

Fenomenul *improprietății semantice* este nu doar rezultat al asocierii verbului *a șoca* cu *modificatori de polaritate*, ci și cu **modificatori gradualii**, deși cel puțin unele dintre tiparele astfel rezultate sunt validabile în perspectivă pragmatică, în măsura în care construcția respectivă este susceptibilă de a fi definită drept *litotică*, în aceeași ordine de idei tautologia putând fi acceptată ca modalitate retorică de reliefare mai pregnantă a unui anumit conținut.

BIBLIOGRAFIE

SURSE

- Diccionario crítico etimológico de la lengua castellana* (Joan Corominas), volumen II (CH–K), Madrid, Editorial Gredos, S.A., 1954 [Corominas 1954 [II]].
- Diccionario de la Real Academia Española*, la 22.ª edición, Madrid, Espasa Calpe, 2001. Online: www.rae.es/recursos/diccionarios/drae. [DRAE].
- Dicționar de neologisme* (Florin Marcu și Constant Maneca), București, Editura Academiei, 1986. [DN 1986].

- Dicționar de sinonime* (Mircea și Luiza Seche), București, Editura Litera Internațional, 2002. [DS 2002].
- Dicționarul explicativ al limbii române* (ediția a III-a, revăzută și adăugită), București, Institutul de Lingvistică Iorgu Iordan, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2009. [DEX 2009].
- Larousse.fr.: encyclopédie et dictionnaires gratuits en ligne. *Online*: www.larousse.fr/ [Larousse].
- Noul dicționar explicativ al limbii române*, București – Chișinău, Editura Litera Internațional, 2002. [NDEX 2002].
- Trésor de la langue française informatisé*, Analyse et traitement informatique de la langue française – Centre National de Ressources Textuelles et Lexicales [CNRTL] – Université Nancy, CNRS Éditions. *Online*: atilf.atilf.fr/tlf.htm [TLFi].

LUCRĂRI DE REFERINȚĂ

- Danlos, Laurence, 2006, « Verbes causatifs, discours causaux et coréférence événementielle », în *Revue des linguistes de l'Université Paris Ouest Nanterre La Défense*, 54, p. 233–246.
- Fodor, Jerry, 1970, "Three reasons for Not Deriving *kill* from *cause to die*", în *Linguistic Inquiry* [The MIT Press], vol. 1, nr. 4, p. 429–438.
- Gavriliu, Leonard, 1997, în Jean-Paul Sartre, *Psihologia emoției* [Traducere, eseu introductiv și note de dr. Leonard Gavriliu], București, IRI.
- Gehl, Liana, 2007, *Bi-grammatica dei verbi di sentimento nell'italiano e nel rumeno*, București, Editura Universității din București.
- Lakoff, George, 1987, *Women, Fire and Dangerous Things*, Chicago, University of Chicago Press.
- Langacker, Roland W., 1987, *Foundations of cognitive grammar*, I: *Theoretical prerequisites*, Stanford, University Press.
- Manea, Dana, 2001, *Structura semantico-sintactică a verbului românesc. Verbe psihologice*, București, Arhiepiscopia Romano-Catolică de București.
- Teleoacă, Dana-Luminița, 2016a, „Reflexivizarea verbelor psihologice în context roman: ‘a (se) consterna’ în română, franceză și spaniolă”, în *SCL*, LXVII, 2 / 2016, p. 257–269.
- Teleoacă, Dana-Luminița, 2016b, „La pronominalisation des verbes transitifs : autour du verbe ‘(se) consterner’ en roumain, français et espagnol”, în Vasilieva, Natașa și Igor Skuratov (coord.), *Patrimoine linguistique et culturel des langues romanes: histoire et actualité*, Moscova, 2016, p. 268–273.
- Teleoacă, Dana-Luminița, 2017a, „Concordanțe vs. discrepanțe între definirea lexicografică și comportamentul discursiv al verbelor psihologice de mirare. Cu privire la conceptul ‘a (se) minuna’ în limbile română, franceză și spaniolă”, în Iulian Boldea, Cornel Sigmirean (ed.), *The Proceedings of the International Conference Globalization, Intercultural Dialogue and National Identity*, Tîrgu-Mureș, Arhipelag XXI Press, 2017, p. 288–298.
- Teleoacă, Dana-Luminița, 2017b, „Structuri argumentale verbale în context roman: ‘a consterna’ în română, franceză și spaniolă”, în Maria Stanciu Istrate și Daniela Răuțu (ed.), *Lucrările celui de-al șaselea Simpozion Internațional de Lingvistică* [București, 29–30 mai 2015], București, Univers Enciclopedic Gold, p. 452–462.
- Teleoacă, Dana-Luminița, 2017c, ‘*A (se) minuna*’ – un concept (exclusiv) pozitiv? Cu privire la subiectul stimulus al verbelor psihologice care exprimă ‘minunarea’ în limbile română, franceză și spaniolă – conferință la Academia Română, 14 decembrie 2017.
- Teleoacă, Dana-Luminița, 2020, *Verbe psihologice: similitudini vs. divergențe în context roman. ‘A (se) mira’ în română, franceză și spaniolă*, București, Editura Universității din București.
- Teleoacă, Dana-Luminița, 2020, *Verbe psihologice de mirare. O abordare sintactico-semantico-pragmatică din perspectiva gramaticii cognitive în context roman (română, franceză și spaniolă)* [lucrare în manuscris] [*Verbe de mirare*].

**ON THE *STIMULUS* SUBJECT OF THE PSYCH VERBS MEANING “A ŞOCA”
(ENGL. *SHOCK*) IN ROMANIAN, FRENCH AND SPANISH**

Abstract

The study I propose represents a comparative research in the Romance context of the active-transitive pattern structured around the verbs that express the notion 'to shock' in Romanian, French and Spanish (cf. rom. *a şoca*, fr. *choquer* and sp. *chocar*). Specifically, starting from a series of online attested occurrences, in current web pages of Romanian, French and Spanish, I traced the realization of the first verbal argument (*i.e.* the subject), defined – within the framework of θ -roles – as *stimulus*. I based my investigation on numerous online contexts, where the *stimulus-subject* is morphologically embodied by *nonanimate nouns*. The approach was deepened by taking into account patterns with *polarity (and gradual) modifiers* as well. In this first part of our research we exclusively envisaged the argument structure of the Romanian verb. The argument structure of the corresponding verbs French and Spanish will be addressed in the second part of the paper, where I will also draw some conclusions in comparative-contrastive perspective (*i.e.* in Romance context).